

Šentanski rudnik živega srebra

Alojzij Pavel Florjančič

Nekdanji rudnik živega srebra je v zaselku Lajb pri Podljubelju, ob cesti, ki pelje čez Ljubelj, 9 km od Tržiča. Ime je dobil po nekdanjem imenu vasi Podljubelj, Sveta Ana. Leži pod južnim pobočjem hriba Ostrog ob Potočnikovem grabnu na jugozahodnem vznožju Begunjščice. Orografsko spada to območje h Karavankam, te pa k Južnim apneniškim Alpam.

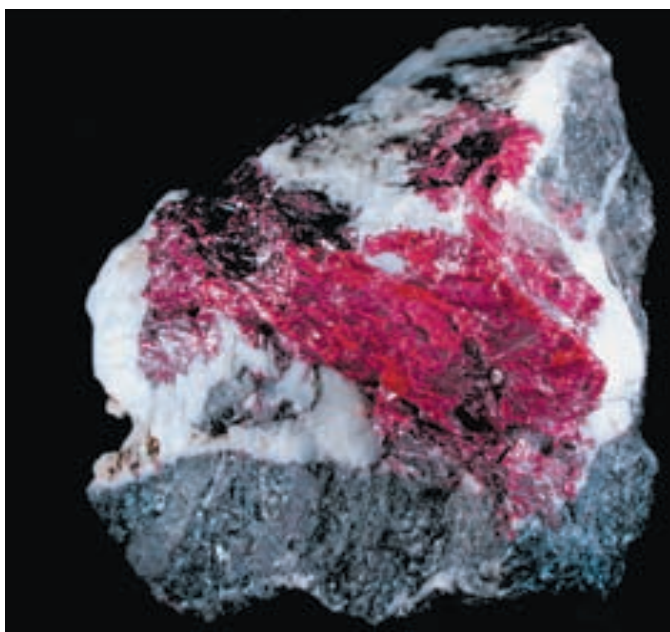
V zapuščenih rovih šentanskega rudnika nas lahko presenetijo jaški, zapolnjeni z vodo, kakor na primer v Jurijevem rovu.

Foto: Davorin Preisinger

Prvi podatki o rudarjenju so iz leta 1557, ko so odkopavali rudo za idrijski rudnik. Do druge polovice 19. stoletja se je zamenjalo veliko lastnikov oziroma zakupnikov. Podatki o tedanjem rudarjenju so skopi. Leta 1874 je bila ustanovljena rudarska združba Illyrische Quecksilber Gewerkschaft (Société de Mercure en Illyrie), leta 1875 je pričel rudnik z redno proizvodnjo. Sledil je četrstoletni razcvet šentanskega rudnika (splošno uporabljano slovensko ime za Bergwerk St. Anna). Na Lajbu je zraslo rudarsko naselje, kraj je dobil pošto, leta 1880 so ustanovili Bratovsko skladnico, bolniško in pokojninsko zavarovanje. Rudnik je bil zelo sodoben in mehaniziran. Leta 1893 sta bila z idrijskim rudnikom prva elektrificirana rudnika pri nas; imeli so tudi lastno uniformirano rudarsko godbo.

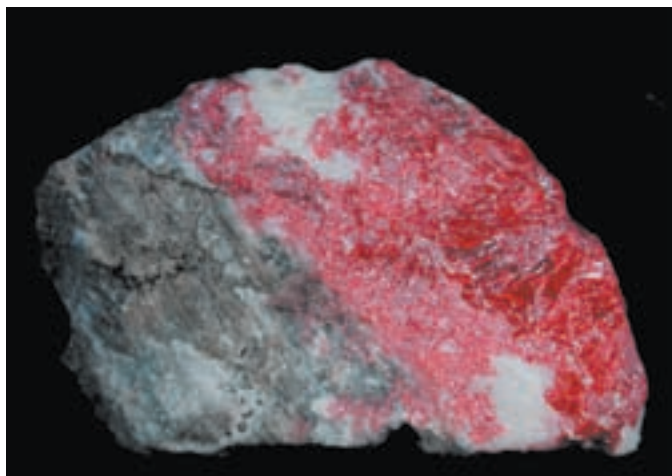
1. januarja 1902 so delo v rudniku formalno ustavili, dejansko pa že decembra 1901. Na skupščini družbe je bil 15. januarja 1902 sprejet sklep o likvidaciji Ilirske živosrebrove združbe. Od leta 1875 do leta 1902 so pridobili 180 t Hg. Na koncu je bilo v rudi le še 0,4 % Hg, povprečno pa so jo odkopali približno 600 t letno, največ leta 1892 – okoli 5.000 t. Zaposlenih je bilo 40 rudarjev, 26 prebiralcev, pravzaprav prebiralke rude, in 4 delavci v talilnici. Rudnik je imel svojo jamomernico in laboratorij.

Brezuspešno so ga poskušali oživiti med prvo svetovno vojno in še tudi po njej. Raziskave po drugi svetovni vojni so pokazale, da rudišče ekonomsko ni perspektivno.

*Masivni cinabarit je v močnem kontrastu z belim kalcitom in temnim apnen-
cem; 80 x 65 mm. Zbirka Prirodoslovnega muzeja Slovenije.*

Foto: Miha Jeršek

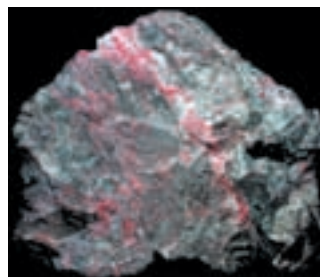
Masivni cinabarit na belem kalcitu iz Antonovega rova; 40 x 28 mm. Najdba in zbirka Davorina Preisingerja. Foto: Miha Jeršek

Skupna dolžina rudniških rogov presega 5.000 m. Od spodaj navzgor si sledijo rovi na nadmorskih višinah: Julij na 700 m, ki je najdaljši (dolg je več kot 2.000 m in služi za odvodnjavanje), Avgust na 750 m, Fridrik na 780 m, Jakob na 793 m, Anton na 819 m, Jurij na 837 m in Alojz na 864 m. Prvih pet je povezanih z jaškom Jožef. O metalurških obratih pričajo le redki in slabo ohranjeni sledovi. Na odvalu je še nekaj rudniške jalovine in žgalniških ostankov. Leta 1995 smo odprli del rova Anton za ogled.

Epigenetsko orudenje z živim srebrom v spodnjih in srednjih triasnih karbonatnih kamninah (anizij, ladinij) ter v zvezi s srednjetriasno magmatsko oziroma tektonsko dejavnostjo. Edini koristen mineral rudišča je cinabarit. Ta zapolnjuje žile in razpoke v temnosivem apnencu ter manj v nekoliko svetlejšem dolomitiziranem apnencu. Talnina in krovina orudenih plasti je plastnat laporni apnenec. Rudonosna plast je dolga 4 km in široka 250 m. Rudna cona, ki je 300 m dolga in debela nekako 50 m, strmo vpada proti jugo-jugozahodu. Od šestih rudonosnih ravni je bila le ena ekonomsko pomembna.

Cinabarit je v drobnih razpokah temnega apnenca in v kalcitnih žilah, kjer zapolnjuje prostore med kalcitnimi zrni, ki jih tudi metasomatsko nadomešča. Pege in luske cinabarita dosežejo 1 cm v premeru, cinabaritove prevleke na tektonskih drsah pa površino nekaj kvadratnih centimetrov. V glinastih vložkih najdemo nekaj milimetrov velika nepravilna zrnca antracita.

Pod mikroskopom vidimo tudi razpršene vključke cinabarita v posameznih dolomitnih zrnih. Ksenomorfna zrna cinabarita dosežejo velikost nekaj deset mikrometrov, idiomorfna zrnca kalcita, dolomita in kremena pa dosegajo velikost 1 mm. Enako

Cinabarit in kalcit v apnencu iz Antonovega rova; 35 x 30 mm. Najdba in zbirka Davorina Preisingerja. Foto: Miha Jeršek

Kalcit je najpogostejši mineral v Šentanskem rudniku. Skalenoeedrski kristal na posnetku je visok 7 mm. Najdba in zbirka Davorina Preisingerja. Foto: Miha Jeršek

velika so ksenomorfna zrna fluorita, ki so videti kot lišaj, redka ksenomorfna zrna barita pa so velika nekaj mikrometrov. Markazit z nepravilno in korodirano površino prehaja ponekod v pirit. Kalcit in dolomit sta bila nadomeščena s cinabaritom, v manjši meri pa tudi s piritom.

Literaturni viri:

- HACQUET, B., 1778: *Cryptographia Carniolica*. 1. knjiga, str. 31, Leipzig.
- LIPOLD, M. V., 1855: *Beschreibung einiger Quecksilberbergbau im Potoschnigg-Graben nächst St. Anna im Loibelhale in Oberkrain*. Österr. Zeitschr. Berg u. Hüttenwesen, Wien.
- LIPOLD, M. V., 1874: *Beschreibung einiger Quecksilber-Erzvorkommen im Kärnten und Krain*. Österr. Zeitschr. Berg u. Hüttenwesen, Wien.
- RIEGER, S., 1897, V: V. Kragl, 1936: *Zgodovinski drobci Župnije Tržič (soseska Sv. Ana*, str. 95). Župni urad v Tržiču, Tržič.
- BERCE, B., 1953: *Rudnik živega srebra Sv. Ana nad Tržičem*. Poročilo, arhiv Geološki zavod Slovenije, Ljubljana.
- MOHORIČ, I., 1957: *Zgodovina Šentanskega rudnika (zgodovina obrti in industrije v Tržiču*, str. 208-249). Mestni muzej v Tržiču, Tržič.
- DROVENIK, M., 1970: *Mikroskopske preiskave vzorcev iz Podljubelja*. Poročilo, arhiv Geološki zavod Slovenije, Ljubljana.
- FLORJANČIČ, A. P., 1970: *Geološke prilike in orudenje z živim srebrom v Podljubelju*. Diplomsko delo, Naravoslovnotehniška fakulteta Univerze v Ljubljani.
- DIMKOVSKI, T., 1971: *Podljubelj raziskave na Hg 1965-1971*. Geološki zavod Slovenije, Ljubljana.
- BUSER, S., 1991: *Vodnik po slovenski geološki poti (geološki opis poti in opazovalnih točk*, str. 70-76). Geološki zavod Ljubljana.
- FLORJANČIČ, A., P., 1996: *Šentanski rudnik, nekdanji rudnik živega srebra na Lajbu, Podljubelj nad Tržičem*, (Das St. Anna-Bergwerk, Mines de Sainte-Anne). Zloženka, Geoprof, Občina Tržič, Tržič.
- PREISINGER, D., 2005: *Pojasnjene skrivnosti Jurijevega in Alojzijevega rova v sklopu Šentanskega rudnika*. Društvene novice, str. 29-32. Društvo prijateljev mineralov in fosilov Slovenije, Tržič.